

Az SZTE Kutatóegyetemi Kiválósági Központ tudásbázisának
kiszélesítése és hosszú távú szakmai fenntarthatóságának megalapozása
a kiváló tudományos utánpótlás biztosításával”

Neveléstudományi Doktori Iskola

2011. november 25.
Versengés régen és ma
Orosz Gábor

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0012 projekt

3 nagy szakasz

- Pre-Deutsch időszak
 - Kezdeti tapogatózások - elfogulatlanság
- Deutsch és a játékelmélet
 - Versengés szűkös erőforrásokért
 - Versengés vs. együttműködés
 - Versengés a negatív fogalom
- Post-Deutsch időszak – a paradigmaváltás
 - Új perspektívák: evolúciós keret, oktatás, motivációs irodalom, kultúrközi kutatások
 - Versengés és együttműködés
 - Multidimenzionális fogalom
- Kötelező irodalom:
 - Fülöp, M. (2008). Paradigmaváltás a versengéskutatásban. *Pszichológia*, 28(2), 113–140.

Pre-Deutsch időszak

- **Triplett** (1898) **orsó** forgatása – a résztvevők harmada versenyhelyzetben gyorsabban teker, a másik harmad lassabban, a maradékot nem érinti...
- **Moede** (1914) **pontokat kellett nyomkodniuk** gyerekeknek 30s alatt, 2 kondíció, egyéni és csoportos – nincs különbség a pontok száma közt, de a csoportos helyzetben a versengés spontán létrejött... **vér**
- **Allport** (1920) **szabad asszociációk** egyedül vagy mások jelenlétében, a diákok 75%-a esetében jobb teljesítmény, ha mások ott voltak
- **Whittemore** (1924) **krumplinyomda**-szerű helyzet – gumiból betűk – versenyhelyzetben gyorsabbak voltak, viszont a munka színvonala csökkent.

Pre-Deutsch időszak II.

- **Sims (1927) olvasási teszt** a szövegértés és az olvasás tempója 3 feltétel mellett:
 - Versengés nélküli helyzet
 - Csoportközi verseny
 - Egyéni versengés – legmagasabb teljesítmény
- **Hurlock (1927) Összeadási feladat**, két kondíció: (1) standard classroom setting, (2) versengő helyzet, 5 napos kísérlet
- Az 5. nap végére a 10 évesek versengő csoportja 170%-os teljesítményt nyújtott (100% a kontroll), a legerősebb különbség a kevésbé jó eredményeket elérő gyerekeknél mutatkozott meg.
- *„a versengés egy hatékony iskolai ösztönző..., növeli az érdeklődést és fejleszti az együttműködő készséget is amellet, hogy szemben áll az önző individualizmussal”*
- Ez a szemlélet tűnik el az 1990-es évekig...

Deutsch szellemi háttere

- **May and Doob (1937)** A versengés és az együttműködés megjelenik együtt.
 - Versengés: több ember azonos célok felé tör, de azt nem érheti el mindenki
 - Együttműködés: több ember azonos cél felé, és mindenki elérheti
- 2 fontos dolog, mely átszövi és behatárolja a versengés fogalmát:
 - **Az együttműködéssel párba kerül**
 - **A versengés szűkös erőforrásokért történik**, ahol 1 győztes van.
- **Helen Block Lewis (1944)** versengés és együttműködés közt a legfontosabb különbség az **én-involváltság**
 - Kooperáció – az én háttérben marad, személyes szükségletek háttérben
 - Versengés – megnő az egófókusz, a saját cél fontosabbá válik, mint mások célja
 - A versengés tehát **a priori individualisztikus**: mindegy, hogy a versengést milyen egóval kapcsolatos motivációk mozgatják: mastery vagy extrinsic
- **Megjelenik a versengés sötét oldala**: A versengés önző, egoisztikus, neurotikus, amelyet az ésszerűtlenség vezet

Háttér: Deutsch (1949)

Deutsch szellemi háttere: II. VH, Kurt Lewin mezőelmélete, versengés-együtműködés, PhD disszertáció: Human Relations 7. legidézettebb cikke

Versengés

Ezek ellentéte

A versengés megjelenik szörnyeteg, az együttműködés pedig mint szépség (Fülöp, 2008)

Deutsch 49-ben óva int az alkalmazástól, óva int, hogy szimplán szembenállónak tekintsük a versengést és együttműködést, DE...

Együtműködés

A résztvevők jobban helyettesítik egymást

Pozitívabban fogadják mások cselekedeteit

Jobban bátorítják egymást

Többet segítenek egymásnak

Kisebb teljesítmény-nyomás

Jobb koordináció

Hatékonyabb feladatmegoldás
mind kvantitatív, mind
kvalitatív oldalról

Pozitívabb értékelés a csoportról,
etc...

Játékelmélet és a versengéskutatás

- Célja olyan **matematikai szabályszerűségek** leírása, ahol **az egyének eredménye mások döntésétől függ.**
- Az egyének **racionálisan viselkednek**, a **hasznosságukat kvantitatív módon ki tudják számítani**, az **eredményeiket maximalizálni akarják.**
- Fuvarozós játék (Deutsch és Krauss) két kimenet – versengés (konflikt) vagy együttműködés – ebben a keretben mindhárom fenti elv érvényesül...
 - **Szembenáll az együttműködéssel**
 - A **versengés negatív** (konfliktusra hajaz)
 - **Szűkösek az erőforrások** (0 összegű játszma)
- Millió tényezőt megvizsgáltak (kommunikáció, feladatok instrukciója, a többiek stratégiáját, a felek közti kapcsolatot, etc.), de a három alapprincípium és a mögöttük húzódó koncepciók alapvetően megmaradtak.

Versengés és oktatás: Johnson & Johnson (1974, 1976, 1981, 1982, 1984, etc.)

- A Deutsch-i hagyaték továbbél: kooperáció kiemelése a versengés leépítése miatt:
 - Az **együtműködés nagyobb teljesítményt** eredményez
 - Kooperatív tanulási helyzetben **jobban megjegyzik**, elsajátítják **a fogalmakat és elveket**, mint versengőben
 - Ekkor nagyobb az **intrinsic motiváció**
 - **Jobban fejleszti a kommunikációs készségeket**, a konfliktus és problémamegoldást
 - **Pozitívabb mentális egészséggel** és **önértékeléssel** jár együtt, mint a versengő helyzetek esetében
 - Az együtműködés **pozitív személyközi kapcsolatokkal** és **erősebb csoportkohézióval** jár, a versengés nem
 - A diákok **inkább vonódnak be együtműködő szituba**, mint versengőbe
 - A **versengés** nagyobb **szorongással** jár, mint az együtműködés
 - **Aláássa a nyílt, őszinte kommunikációt**, az együtműködés segíti azt

De már 1974-ben megjelennek a kérdések... (Johnson & Johnson)

- A diákok hogyan legyenek versengők az iskolában, hogy jól bírják felnőttkorukban a versengést?
- Hogyan lehet létrehozni olyan helyzeteket, ahol a versengés jobb eredményeket, sikert, ambíciót és motivációt eredményez?
- A versengés kitartásra nevel, felkészít az életre – hogyan lehet ebből profitálni?
- Vannak gyerekek, akik a versengő oktatási struktúrát kedvelik... Velük mit lehet kezdeni?

A post-Deutsch periódus

- **Johnsonék** a sok negatívum mellett azt találták, hogy **a versengés lehet hatékony**, ha kevésbé fontos és egyszerű feladatok esetébe történik, ha nem okoz extrém szorongást és mind a csoporton belüli és csoportközi versengés lehet az öröm forrása is...
- Ezek a kérdések az ő irányukból azonban csak 2003-ban jelennek meg empirikus formában...

A paradigmaváltás képviselői

- **Erev** (1993): narancsszedés, 4 fős csoportok, 3 kondíció: (1) egyéni, (2) csapatszintű jutalmazás, (3) versengés 2 arc versengett másik 2 arccal.
- A versengő volt a nyerő (380kg/h vs. 280kg)
 - főleg akkor, ha közel voltak egymáshoz teljesítményben, és a kísérlet második felében.
- **Carnevale és Probst** (1997) szervezetekben a versengő emberek jobban tudnak kooperálni, mint kevésbé versengők.
 - A kooperatívok kooperálnak, amikor kell, viszont a versengők azok intenzíven kooperálnak és versengenek egyaránt – produktívabbak tudnak lenni különböző helyzetekben.

Charlesworth munkássága

- 1982 a „politikus” viselkedés fejlődéslélektana, az erőforrások megszerzéséért folyó versengés során a következő stratégiákat alkalmazzuk:
 - Fizikai vagy verbális agresszió
 - Megfélemlítés (verbális, nonverbális)
 - Manipuláció
 - Becsapás
 - Kooperáció
- Serdülőkortól főleg a kooperáció, manipuláció és megfélemlítéssel élünk
- Az a legproduktívabb, ha tudjuk kombinálni a kül. versengési stratégiákat
- Számításba kell venni az egyéni különbségeket
- A kooperáció mint versengési stratégia – eltűnik a szembenállás

Charlesworth kísérlete (1996)

4-7 éves gyerekek, US, India, Malajzia, Dél-Afrikai Köztársaság, korlátozott erőforrás: filmnézés, az egyes szerepek idejét mérték gyerekenként, 10 perc – videó

1. gyerek: gombot nyom együttműködés

2. gyerek: tekeri a kamera karját együttműködés

3. gyerek: nézi a filmet, verseng

Látja a filmet

Nem látja a filmet

4. Gyerek nem csinál semmit

Charlesworth eredmények

- Összességében a kultúrától függetlenül nagyon hasonló mintázatok:
 - **Pozícióváltások**
 - **Lökdösődések** - agresszió
 - A gyerekek **egymást irányítása**
 - **Felajánlások** - kooperáció
 - 2 kivétel:
 - USA-ban nézték legkevesebbet a filmet
 - Malajziában voltak a legaktívabbak
- Az **egyéni különbségek sokkal lényegesebbek** a kultúrák közti különbségeknél:
 - A **dominánsabb gyerekek** (alfa gyerekek) minden kultúrában több időt töltenek mind a másik segítségével, mind filmnézéssel mint a delta gyerekek.
 - Az **alfa gyerekek**et hasonló viselkedés jellemzi: irányítás, parancsolás, lökdösés
 - A **delta gyerekek** lassabban reagáltak a megnyíló lehetőségekre és általában passzívabbak voltak

Charlesworth utódja: Hawley

- A Machiavellizmus új értelmezése – Hawley (2003, 2006) erőforrás kontroll elmélete, különböző stratégiák:
 - **Proszociális**: szociálisan elfogadott, pl. kooperáció
 - **Kényszerítő**: agresszió, fenyegető
- Ez alapján négy csoport különíthető el:
 - Proszociális kontrollálók
 - Kényszerítő kontrollálók
 - **Machiavellisták – dupla stratégia, a kettőt mixeli, nincs patológiás oldal**
 - Nem kontrollálók
- Dupla stratégiás emberek: összetett profil
 - nagyon extravertáltak
 - jó szociális készségek
 - jól látják azt, hogy milyen hatást tudnak kiváltani az embereken
 - belülről motiváltak a kapcsolatok kiépítésében
 - DE, ha a szituáció megköveteli ellenségesek, agresszívek és csalnak is (legmagasabb csalás arány náluk – erőforrások megszerzése)
 - jó reputáció a csoportban
 - elrejtik kényszerítő stratégiáikat az autoritások előtt, amelyet a többiek viszont látnak

Hawley és az új Mach

'Here Machiavellianism refers to an apparently effective approach that entails the careful balancing of „getting along” and „getting ahead”. These children admit that they are aggressive (the most aggressive), claim to be hostile, and confess that they cheat in school. Peers also cast them in a similar light and report them to be the most aggressive children in the schoolyard. Yet they are also seen as effective, socially central, and are reasonably well liked.' (Hawley, 2003, p. 299)

Személyiség és versengés: Hiperversengők

- Ryckman et al. (1990)
- Önbizalma alacsony
- Neurotikus személyiség: minden helyzetet versengésnek él meg.
- A körülöttük lévőket lebecsüli és uralkodni akar felettük, hatalomra és dominanciára törekszenek
- Gyenge empátia
- Agresszív
- Manipulatívak és nárcisztikusak
- Individualisták: saját cél mindig prior a csoportcélhoz képest.

Személyiség és versengés: Önfejlesztő versengők

- Ryckman et al. (1996)
- Cél: a személyes fejlődés
- Egészséges önbizalom
- A célhoz vezető folyamat az élvezetes
- Nyerni akarnak, de nem más kárára
- A vereség nem töri meg – „Szükséges lépés a fejlődéshez.”

Személyiség a versengés és együttműködés tükrében (Fülöp, 2006)

<p>Magasan versengő/ Magasan együttműködő „Kiegyensúlyozott versengő”</p>	<p>Magasan versengő/ Kevéssé együttműködő „Hiperversengő”</p>
<p>Magasan együttműködő/Kevéssé versengő „Együttműködő”</p>	<p>Kevéssé versengő/Kevéssé együttműködő „Aszociális – individualista”</p>

Fülöp Márta és a konstruktív vs. destruktív versengés (1995-től)

	KONSTRUKTÍV VERSENGÉS	DESTRUKTÍV VERSENGÉS
Hasznosság	Hasznos, gyümölcsöző mindkét félnek és a közösségnek.	Káros legalább az egyik félre nézve.
A versengés mint energiafelhasználás	Energiát mozgósít, amit a belső fejlődésre lehet használni.	Energiát emészt fel, mert nem a feladat elvégzésére hanem a versengésre koncentrálnak a felek
Erőforrások	<ul style="list-style-type: none">- Nincs meghatározott, véges összeg, ami elfogy. Mindenki növelheti a nyereségét (szakértelm, személyes ügyesség stb.).- Bőséges erőforrások- Erőforrások megosztása	<ul style="list-style-type: none">- 0-összegű játszma, valaki csak a másik kárára nyerhet.- Szűkös erőforrások- Erőforrások oszthatatlansága

Időperspektíva	Hosszú távú folyamat - Időtlenység, a kimenetel hosszú távú perspektívába ágyazódik - relatív - dinamikus	Rövid távú folyamat - Belátható időn belül, egyértelmű kimenetel, (megkapta, elnyerte) - abszolút - statikus
Eszközök	Önmagára irányulnak: önépítés, önfejlesztés Önmaga megemelése -Kooperáció, megosztás	-A riválisra irányulnak: verbális és fizikai agresszió. Megelégszik azzal, ha a rivális süllyed
Szabályozottság és moralitás	-"Fair play" - Szabályok fairek, megfelelőek - Közösen felállított értékelési kritériumok, amelyek ismertek mindenki előtt	-"Nem fair play" - Szabályok nem fairek, nem megfelelőek - Az értékelési kritériumok nem ismertek egyik vagy mindkét fél előtt
Kontrollálhatóság	-A versengés kimenetele a versengő feleken múlik. Csak magukat hibáztathatják. - Esélyegyenlőség	-A versengés kimenetele csak egyik fél kontrollja alatt van, vagy egyik fél kontrollja alatt sincs. - Esélyegyenlőtlenség

Emocionális dimenzió	<ul style="list-style-type: none"> - Pozitív érzések: szeretet, barátság, stb. - Érzelmek nyílt kimutatása 	<ul style="list-style-type: none"> - Negatív érzések: irigység, harag, káröröm stb. - Érzelmek elrejtése - Gyanakvás
Intenzitás	<ul style="list-style-type: none"> - Nagy: új tevékenységi szint megjelenését eredményezi az adott speciális tevékenységre - Kicsi: motiválatlanság, nem hoznak ki magukból a versengő felek mindent. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nagy: eszközök válogatatlansága, beszűkülés Kicsi?
Kommunikáció	<ul style="list-style-type: none"> - Nyílt, megbízható, őszinte - Nincs információ kontroll - Bizalom 	<ul style="list-style-type: none"> - Szegényes, torzított, őszintétlen - Információ visszatartás - Bizalmatlanság
Konfliktus	<ul style="list-style-type: none"> -Nincs vagy feloldható 	<ul style="list-style-type: none"> - Van és destruktív, feloldhatatlan, eszkalálódik

Összehasonlítási folyamat	<p>Mihamarabbi alternatív dimenzió kialakítása, a különbség növelése az összehasonlítási dimenziók számának növelésével</p> <ul style="list-style-type: none"> - Személyiség differenciálódása, deidentifikáció - Rugalmassá tesz - Az összszínvonal hasonlóságának hangsúlyozása, minimális pozitív különbség az én javára <p>Felfelé hasonlítás, vagy azonos szintű hasonlítás</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dimenzióváltási képtelenség - Rigiddé tesz - Az összehasonlítási dimenzión belüli különbségek maximális kiélezése az én javára - Lefelé hasonlítás
Szerepek a csoporton belül	<p>Elősegíti a differenciált szerepek kialakulását</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Átfedő szerepek - Bemerevedett szerepek
Kimenetel: győzelem	<ul style="list-style-type: none"> - Büszkeség, öröm - Együttérzés a veszteséssel 	<ul style="list-style-type: none"> - Énhangsúlyozás, gőg - Káröröm, a vesztes kigúnnyolása

**Kiemenetel:
vesztés**

- **Belső attribúció: saját erőfeszítéseire koncentrálnak, vagyis olyan tényezőkre, amelyeket kontrollálni és fejleszteni tud**
- **Problémaészlelés, hiányosságok pótlása, továbblépés, új célok kitűzése**
- **Tanulás és épülés a kudarcból**
- **A vesztes csak időleges megtorpanást eredményez**

- **Külső attribúció: a nyertes csalt, igazságtalanság történt, stb.**
- **A versengés feladása**
- **Minden további megmérettetés elkerülése**
- **Nem történik tanulás**
- **A vesztes hatására tartós megtorpanás**

Konstruktív versengés: Tjosvold verziója

- Definíció: A versengés konstruktív, ha az egy pozitív és élvezetes élmény, amely erőfeszítésre sarkall, jó interperszonális kapcsolatokat eredményez és pszichológiai jóllétet és egészséget eredményez.
- A konstruktív versengés kihat a versengés folyamatára és következményeire is.
- Flanagan módszere
- A konstruktív főbb versengés **legfőbb kritériuma**:
 - Ha a felek a versengés folyamatát és értékelését **fair**nek látják

Konstruktív versengés: Dean Tjosvold verziója

- További kritériumok
- Ha a győzelem fontos, attól nem válik a versengés destruktívvá
- A versengés nem válik destruktívvá akkor sem, ha csak egy győztes lehet (szűkös erőforrások)
- Viszont a felek közti jó kapcsolat fontos, amelyet a konstruktív versengés még erősebbé tehet
- Konstruktív versengés esetén nem jellemző az ego-orientáció (see Lewis)
- Az önkéntes versenybe való belépés pozitív hatással van a konstruktívabb versengésre

Motivációs elméletek: együttműködés és versengés régebben

- Intrinsic-extrinsic keret
 - A versengés **aláássa az intrinsic motivációt** – kevésbé folytatják a feladatot a kötelező után, mint amikor a legtöbbet kellett kihozni magukból (Deci et al. 1981; Vallerand et al. 1986)
 - Versengő vs. nem versengő kondíciók kollázs készítése – a **versengő helyzetben kevésbé kreatív megoldások** (Amabile, 1982)
 - Cognitive evaluation theory (Deci, 1985) a visszajelzések és a kompetencia mediátor szerepe:
 - **Negatív visszajelzés** veszteség esetén **csökkenti a kompetencia érzését**, amely **alacsonyabb intrinsic motivációt** eredményez
 - **Pozitív visszajelzés** **növeli az észlelt kompetenciát**, amely **magasabb intrinsic motivációval jár** (Vallerand & Reid, 1984; Reeve, Olson & Cole, 1985; Reeve, Olson & Cole, 1986)

Motivációs elméletek: együttműködés és versengés régebben

- Az intrinsic motivációkban a kompetenciát túl a kontroll is számít a Self det.Theory szerint
 - Kérdés, hogy a **győzelem elérésére irányuló motiváció kívülről jön-e vagy belülről fakad?**
 - **Ha nincs külső nyomás a győzelemre, akkor nagyobb az intrinsic motiváció, mint ellenkező esetben** (Reeve & Deci, 1996)

Motivációs elméletek újabban Harackiewicz és a versengés hatása

- A versengő helyzet és az intrinsic motiváció közt **moderátor szerepet tölt be a magas teljesítménymotiváció** mint egyéni tényező
- Mindez nemcsak versengő helyzetekre, de olyan helyzetekre is igaz volt, ahol performance goal volt
- Az iskolában **a versengő orientáció pozitívan hat a jó jegyekre**, de **nincs hatással az érdeklődésre**
- A mastery orientáció pozitív hatással van az érdeklődésre, de nem a jegyekre
- **A performance-approach célok pozitív oldalai, úgy tűnik függetlenek a mastery motivation szintjétől.**

A versengés pozitív szerepe különböző kultúrákban

- Bonta (1997) 25 békében élő kultúrában vizsgálta a versengés és az együttműködés szerepét:
 - 23 kultúra tagjai kötötték a versengés fogalmát agresszióhoz és erőszakhoz...
 - Kérdés mi a helyzet a maradék kettővel, ahol a versengés elfogadott és nincsen negatív kontextusba helyezve
 - Kérdés hogyan lehet integrálni a versengést a békés együttéléssel?

Intenzív versengés és béke egymás mellett

- 1. Fifák:
 - Tanzánia, sosincs erőszak a falvakban
 - 100 éve háborúztak és sok erőszak, de később mindez **átalakult erőszakmentes versengéssé**
 - Konstruktív versengésben vezetik le a korábbi erőszakot...
- 2. Jains, India, békés és versengő társadalom
 - Alap fogalom az **ashima – az erőszak mentessége**, erre épül az értékviláguk, maximum önvédelem esetén
 - Nincs bűnözés
 - A falvak kereskedői rendkívül versengők és sikeresek, versengve építik a templomaikat

A versengéskutatás lehetséges jövői

- Versengés és motiváció
- A versengés konstruktív formáinak feltárása
- A versengés és együttműködés összefonódottsága és annak leírása
- Versengési stratégiák feltárása
- A versengés mint ezerarcú jelenség és/vagy a versengés mint egy a sok stratégiából...
- Kultúrközi kvali, kvanti és viselkedésszintű kutatások
- Versengés és idegtudomány